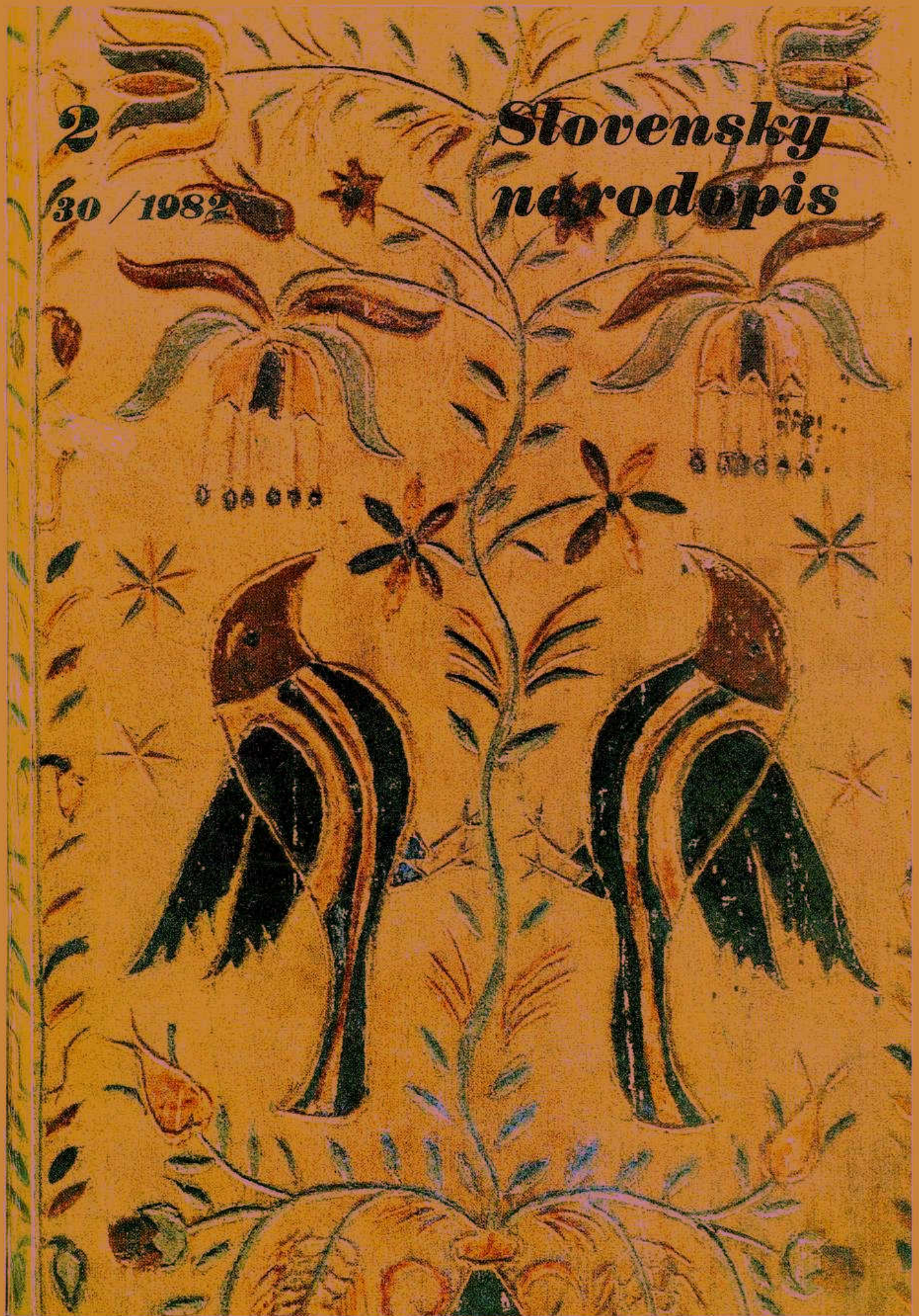

2

30 / 1982

*Slovensky
narodopis*

Na obálke: Piest ako dar z lásky. 1. strana: Detail. 4. strana: Celok. Zo zbierok Slovenského národného múzea v Martine. Foto J. Dérer

HLAVNÁ REDAKTORKA
Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Viera Gašparíková

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Adam Pranda, Antonín Robek

ČASOPIS SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

OBSAH

ŠTÚDIE

- Filová, Božena: Úvodom 165
- Urbančová, Viera: K 80. narodeninám PhDr. Jána Mjartana, DrSc. 167
- Luther, Daniel: K teoretickým východiskám štúdia tradície 177
- Jakubíková, Kornélia: Svadobné obyčaje ako výraz zmien rodinných a sociálnych vzťahov 187
- Feglová, Viera: Zmeny kolektívnych noriem v súčasnej vianočnej obradovosti 196
- Salner, Peter: K teoretickým problémom etnografického výskumu mesta 211
- Ratica, Dušan: Etnografické štúdium rodinnej výchovy 219
- Sigmundová, Marta: Vybrané problémy etnografického výskumu rodiny 229
- Krekovičová, Eva: K metodologickým otázkam výskumu stavu a vývinových tendencií súčasného piesňového repertoáru ľudových vrstiev 245
- Hlôšková, Hana: K otázkam štúdia štylizovaného ľudového rozprávačstva 255
- Langer, Jiří: Funkcie tradičných vokálnych prejavov pri zbere sena na Orave 269
- Pilátová, Viera: Na margo etnografického výskumu v robotníckej kolónii Trnavských automobilových závodov 301
- Podoba, Juraj: Vplyv dedičskoprávných noriem na ľudové obydlie moravsko-slovenského pomedzia 309
- Stoličná, Rastislava: Vývinové tendencie stravovacieho systému ľudových vrstiev na Slovensku 327
- Danglová, Olga: Estetický vzťah dedinského obyvateľstva k prírode 335
- Mann, Arne B.: Magické spôsoby privolávania manželského partnera v období masového vystaňovalectva do zámoria 349
- Štibrányiová, Táňa: Úloha morálky pri výbere manželského partnera v obci Veľké Zálužie 356
- Profantová, Zuzana: K dejinám kalendárovej literatúry pre ľud na Slovensku v 19. storočí 360
- Faltánová, Lubica: Trhy a jarmoky na Slovensku v minulosti a ich miesto v ľudovej kultúre 372
- Sopoliga, Miroslav: Národopisná expozícia v prírode vo Svidníku 379
- Maráky, Peter: Múzeum dediny juvýchodnej Moravy v Strážnici 384
- Apáthyová-Rusnáková, Zora: O činnosti seminára marxistickej metodológie pre mladých vedeckých pracovníkov pri Národopisnom ústave SAV 386
- Ratica, Dušan: Seminár Morálka v tradičnom ľudovom prostredí 387

MATERIÁLY — ROZHLADY

- Čukan, Jaroslav: Spôsob života rybár-polskej robotníckej kolónie v minulosti 286

DISKUSIA — GLOSÝ

К diskusi o terminologických otázkach etnografického výskumu rodiny

Salner, Peter: Vývoj štruktúry kysuckej rodiny v 20. storočí 390

RECENZIE A REFERÁTY

Zborník Slovenského národného múzea LXXV, Etnografia 22, 1981 (Stanislav Horváth) 397

Autori príspevkov uverejnených v čísle 398

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

Филова, Божена: Предисловие 165

Урбанцова, Вера: К 80-летию со дня рождения д-ра Яна Мьяртана, доктора наук 167

Лутер, Даниел: К теоретическим исходным положениям изучения традиций 177

Якубикова, Корнелия: Свадебные обычаи как выражение изменения семейных и социальных отношений 187

Феглова, Вера: Изменение коллективных норм в современной рождественской обрядности 196

Салнер, Петер: К теоретическим проблемам этнографического исследования города 211

Ратица, Душан: Этнографическое изучение семейного воспитания 219

Сигмундова, Марта: Избранные проблемы этнографического исследования семьи 229

Крековичова, Ева: К методологическим вопросам исследования состояния и тенденций развития в современном песенном репертуаре народных масс 245

Глошкова, Гана: К вопросам изучения стилизованного народного рассказывания 255

Лангер, Иржи: Функции традиционных вокальных проявлений при уборке сена на Ораве 269

МАТЕРИАЛЫ — ОБЗОРЫ

Чукан, Ярослав: Образ жизни в рибарпольской рабочей колонии в прошлом 286

Пилатова, Вера: По поводу этнографических исследований в рабочей ко-

лонии Трнавского автомобильного завода 301

Подоба, Юрай: Влияние наследственно-правовых норм на народное жилище на моравско-словацкой границе 309

Столична, Растислава: Тенденции развития системы питания народных слоев в Словакии 327

Данглова, Ольга: Эстетическое отношение сельского населения к природе 335

Мани, Арне Б.: Магические способы призывания супруга в период массовой эмиграции за океан 349

Штибраниова, Татьяна: Роль морали при выборе партнера в браке в деревне Вельке-Залужье 356

Профантова, Зузана: К истории календарной литературы для народа в Словакии в 19-м веке 360

Фалтянова, Любича: Рынки и ярмарки в Словакии и их место в народной культуре в прошлом 372

Сополига, Мирослав: Этнографическая экспозиция в природе в Свиднике 379

Мараки, Петер: Музей деревни Юго-Восточной Моравии в Стражнице 384

Апатиова-Руснакова, Зора: О деятельности семинара марксистской методологии для молодых научных работников при Институте этнографии САН 386

Ратица, Душан: Семинар „Мораль в традиционной народной среде“ 387

ДИСКУССИЯ — ГЛОССЫ

К дискуссии о терминологических вопросах этнографического исследования семьи

Салнер, Петер: Развитие структуры кисуцкой семьи в 20-м веке 390

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

INHALT

STUDIEN

Filová, Božena: Vorwort 165

Urbanová, Viera: Zum 80. Geburtstag des PhDr. Ján Mjartan, DrSc 167

Luther, Daniel: Zu den theoretischen Ausgangspunkten des Studiums der Tradition 177

Jakubíková, Kornélia: Die Hochzeitsbräuche als Ausdruck der Veränderungen in den sozialen und Familienbeziehungen 187

Feglová, Viera: Die Veränderungen der kollektiven Normen im gegenwärtigen Weihnachtsbrauch 196

Salner, Peter: Zu den theoretischen Problemen der ethnographischen Erforschung der Stadt	211
Ratica, Dušan: Ethnographisches Studium der Familienerziehung	219
Sigmundová, Marta: Ausgewählte Probleme der ethnographischen Erforschung der Familie	229
Krekovičová, Eva: Methodologische Fragen der Erforschung des Zustandes und der Entwicklungstendenzen im gegenwärtigen Liederrepertoires bei den volkstümlichen Schichten	245
Hlôšková, Hana: Zu den Fragen des Studiums des stilisierten volkstümlichen Erzählentums	255
Langer, Jiří: Die Funktionen der traditionellen vokalischen Äusserungen bei der Heuernte im Orava-Gebiet	269

MATERIALIEN — RUNDSCHAU

Čukan, Jaroslav: Die Lebensweise der Arbeiterkolonie in der Ortschaft Rybánpole in der Vergangenheit	286
Pilátová, Viera: Zur ethnographischen Erforschung in der Arbeiterkolonie der Automobilwerke in Trnava	301
Podoba, Juraj: Der Einfluss der erbrechtlichen Normen auf die volkstümliche Wohnstätte der mährisch-slowakischen Grenzscheide	309
Stoličná, Rastislava: Die Entwicklungstendenzen der volkstümlichen Nahrung in der Slowakei	327
Danglová, Oľga: Die Ästhetische Beziehung des Dorfbewohners zur Natur	335
Mann, Arne B.: Magische Arten des Herbeirufens des Ehepartners in der Periode der Massenauswanderung nach Übersee	349
Štibrányiová, Tatiana: Die Rolle der Moral bei der Auswahl des Ehepartners in der Ortschaft Veľké Zálužie	356
Profantová, Zuzana: Zur Geschichte der Kalenderliteratur für das Volk in der Slowakei im 19. Jahrhundert	360
Falfanová, Lubica: Märkte und Jahrmärkte in der Slowakei in der Vergangenheit und ihre Stelle in der Volkskultur	372
Sopoliga, Miroslav: Das Freilichtmuseum in Svidník	379
Mazáky, Peter: Das Freilichtmuseum des südöstlichen Mährens in Strážnica	384

A páthyová-Rusnáková, Zora: Über die Tätigkeit des Seminars der marxistischen Methodologie für junge wissenschaftliche Arbeiter im Ethnographischen Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften	386
Ratica, Dušan: Das Seminar „Die Moral im traditionellen volkstümlichen Milieu“	387

DISKUSSION — GLOSSEN

Zur Diskussion über terminologische Fragen der ethnographischen Forschung der Familie	
Salner, Peter: Die Entwicklung der Struktur der Familie in der Region Kysuce im 20. Jahrhundert	390

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

CONTENTS

ARTICLES

Filová, Božena: Foreword	165
Urbanová, Viera: 80 th Birthday of PhDr. Ján Mjartan, DrSc	167
Luther, Daniel: On the Theory Study of the Tradition	177
Jakubíková, Kornélia: Wedding Customs as an Expression of Changes in Family and Social Relations	187
Feglová, Viera: Changes of Collective Criteria in Contemporaneous Christmas Ceremony	196
Salner, Peter: Theoretic Problems of the Ethnographic Research of the City	211
Ratica, Dušan: The Ethnographic Study of the Family Education	219
Sigmundová, Marta: The Ethnographic Research of the Family: Chosen Problems	229
Krekovičová, Eva: The Research of the Present Song Repertory Among the People: Methodological Questions	245
Hlôšková, Hana: Questions of the Folk Narrators' Study	255
Langer, Jiří: The Function of Traditional Voice Expressions While Collecting the Hay in the Region of Orava	269

VARIOUS MATERIAL

Čukan, Jaroslav: The Way of Life in the Workers' Colony in the Village Rybánpole in the Past	286
Pilátová, Viera: The Ethnographic Research in the Workers' Colony Be-	

longing to the Car Factory in the Town Trnava	301	Fairs in Slovakia and Their Place in the Folk Culture in the Past	372
Podoba, Juraj: The Influence of Hereditary-Juridical Norms on the Folk Dwelling in the Moravian-Slovak Borderland	309	Sopoliga, Miroslav: Open Air Museum in the Town Svidník	379
Stoličná, Rastislava: Developing Tendencies of the Food System Among the People in Slovakia	327	Maráky, Peter: Open Air Museum of South-Eastern Moravia in the Town Strážnice	384
Danglová, Olga: The Aesthetic Relation of the Village Inhabitants Toward the Nature	335	Apáthyová-Rusnáková, Zora: The Activity of the Marxist Methodologic Seminar for Young Scientific Workers in the Ethnographic Institute of the Slovak Academy of Sciences	386
Mann, Arne B.: Magic Ways of Calling Own Husband or Wife in the Period of Mass Emigrations into the Oversea Regions	349	Ratica, Dušan: The Seminar „Morals in the Traditional Folk Surroundings“	387
Štibrányiová, Tatiana: The Role of Morals When Choosing the Husband or Wife in the Village Veľké Zálužie	356	DISCUSSION	
Profantová, Zuzana: The History of the Almanac Literature for the People in Slovakia in the 19 th Century	360	Discussion About Terminological Questions of the Ethnographic Research of the Family	
Falfanová, Ľubica: Markets and		Salner, Peter: The Structure Development of the Family in the Region of Kysuce in the 20 th Century	390
		BOOKREVIEWS AND REPORTS	

ESTETICKÝ VZŤAH DEDINSKÉHO OBYVATELSTVA K PRÍRODE

OLGA DANGLOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Existuje dosť bežné presvedčenie, že reagovanie na krásu prírody je vlastné skôr mestskému človeku, ktorý nie je s prírodou zviazaný žiadnymi účelovými záujmami. Dedinčan, roľník, ktorý z prírody žije, pre ktorého je príroda dôležitá predovšetkým ako zdroj uspokojenia jeho životných potrieb, má podľa tohto názoru k nej naopak výlučne utilitárny vzťah. Miera pravdy skrytá v tomto presvedčení má iste svoje reálne opodstatnenie, najmä ak myslíme na spôsob života tradičnej dediny, kde v hlavných črtách platilo tvrdenie poľského etnografa C. Pietkiewicza, že roľník ukrýva všetky svoje vnútorné pocity pokiaľ nie sú utvrdené tvrdým praktizmom života, poprípade vyššou pravdou, napr. v oblasti viery.¹

Je pre obyvateľa dnešnej dediny obklopujúci svet prírody dôležitý len ako zdroj úžitku, alebo môže byť i podnetom k estetickému zážitku? Na túto otázku sme sa snažili nájsť odpoveď pri výskume estetického vzťahu obyvateľov súčasnej dediny k prírodnej skutočnosti. Výskumy sme sústredili výlučne na lokalitu Láb. Takéto ohraničenie malo svoje opodstatnenie v tom, že umožnilo hlbší, koncentrovanejší ponor do problematiky a uľahčilo pochopenie procesu formovania sa estetických názorov v ko-

reláciách s inými sférami kultúrno-spoločenského života skúmanej obce.

Do výskumu estetického vzťahu Lábčanov k prírodnej skutočnosti sme zahrnuli predovšetkým tie javy, o ktorých sme predpokladali, že budú pre obyvateľa dediny dostatočne dôležité alebo blízke z hľadiska spoločenských, ale i individuálnych záujmov. Na základe týchto záujmov sme potom predpokladali aj možnosť formovania sa estetického vzťahu. Pozornosť sme sústredili na tieto javy prírodného sveta: časti dňa a roka, krajina a flóra (stromy, kvety), čiastočne fauna (divá zver, vtáky, chrobáky, hospodárske zvieratá) a človek. Tematicky sme sa pri ich výbere opierali o podobne koncipovaný výskum J. Oľdzkého u Kurpijov.²

Najskôr sme uskutočnili základný štatistický výskum podľa vopred pripraveného dotazníka, ktorý sme vyplnili u 20 obyvateľov najstaršej generácie. Javy prírodného sveta priťahovali pozornosť dotazovaných v rôznom stupni. Zohrali tu úlohu nerovnomerné individuálne dispozície k estetickému pozorovaniu. K tomu pristupovala i skutočnosť individuálne diferencovaných potrieb a záujmov. Pozornosť dotazovaných sa sústreďovala zvlášť na tie predmety a javy, ktoré mali pre pozorovateľa určitý

význam, prípadne mu boli známe z predchádzajúcej skúsenosti, alebo naopak, boli neznáme a vzbudzovali zvedavosť. Okrem toho vo väčšine prípadov boli informátori zaskočení otázkami, ktorými sa predtým nezaoberali, nad ktorými sa nezamýšľali, preto sa nie vždy podarilo získať jasné a priamočiare odpovede. Napriek tomu a napriek nevelmi početnej vzorke, ku ktorej však treba prirátat spontánne odpovede, získané nie špeciálne zameranými otázkami a výsledky ankety, prostredníctvom ktorej sme získali ďalších 20 odpovedí najstaršej vekovej skupiny, podarilo sa získať obraz, i keď nie vždy s celkom presnými kontúrami, o tendenciách a spôsoboch estetického vnímania prírody u najstaršej generácie. Získané výsledky sme potom porovnávali s výsledkami ankety zameranej na strednú generáciu (20 respondentov) a najmladšiu (znova 20 respondentov).³ Z časových dôvodov nebolo možné u týchto ďalších dvoch vekových skupín absolvovať štacionárny výskum. Citáty v priamej reči, ktoré v texte uvádzame, sme nevybrali náhodne. Z množstva zozbieraných ilustrujú tie najtypickejšie estetické postoje. Všeobecnejšiu platnosť výskumných výsledkov by bolo potrebné pre budúcnosť overiť tou istou metódou aj v iných lokalitách Záhoria.

Názory na krásu dňa, noci, roku

Východ a západ slnka a s ním spojené cyklické obmeny dňa a noci a rozhrania dňa — ráno, obed a večer — prirodzene určovali organizáciu práce a odpočinku dedinského človeka. Deň je čas práce, činnosti, ktorá má svoj význam, večer, noc je čas odpočinku. Deň je preto užitočnejší ako večer, deň je preto krajší ako večer — taký je názor najstaršej generácie. Stredná a najmladšia generácia zase obľubuje práve naopak večer⁴, ktorý je podľa väčšiny odpovedí časťou dňa, keď sa človek môže venovať rodine, sebazvedelávaniu a kultúre. Náchyl-

nosť najstaršej generácie dávať prednosť dňu pred nocou má však aj iné motivácie. V niektorých odpovediach sa črtajú aj predstavy antagonizmu dvoch síl, svetla a tmy, vizuálnych symbolov dobra a zla.⁵ Alebo sa deň spája so svetlom, slnkom a veselosťou, a noc s tmou a smútkom. Prírodnému javu človek pripisuje vlastnosti, ktoré v skutočnosti nemá, prepožičiava mu vlastné emócie. Z tejto psychickej rezonancie potom často pramení aj estetický zážitok: *Šak dicki máte takí veselejší den od rána, to odjakživa tak máte.* Alebo: *Keď sunko vychádza, je krašší, keď zapadá, je smutnejší.*

Vizuálne efekty západu a východu slnka, neba, mesačnej oblohy najstaršia generácia niekedy chápe bezprostredne — zmyslami, dojmami z farieb, línií, tvarov, ale väčšinou sa estetické pozorovanie sústreďuje na to, čo tieto farby, línie, tvary vyjadrujú, predstavujú — najčastejšie sa teda krása chápe sprostredkovane.

Mjesíc je kosáček, púlka a celí, potom ide dole, zejde. Keď je hrubí mjesíc, rostrhá mračná a keď zapadá, suabne. Keď je skovani štiri, pjet dñi, utvorá sa mračná a skúre prši, mjesíc má velikú moc. Keď je plní, pjekne svící, aj kosáček je pjekní, keď je takí uzučki, málučko ho vidzet, ale plní mjesíc je krašší. Alebo: To pozorujem, jak sunko zapadá, večer kukám a počítam, jakí bude čas. Keď zapadá do mrakú a mraki a obloha sú červené, ftedi je vjeter na druhí deň, keď je mjesíček ohrazdení, tak za dva dñi prši. To je pjekné, keď sú baránki, tedi skoro poprši.

V oboch prípadoch sa estetické nazeranie prelína s podstatným záujmom roľníka — vedieť vyčítať z tvarov mesiaca a mrakov predpoveď budúceho počasia.

Keď biu plní mjesíc, ždicki sem naň velice ráda kukávaua, lebo nám rodiče povídaui, že tam svatí Dávid hraje na harfu, a to sem dicki nad tím rozmíšlaua, keré je tvár a keré harfa.

Estetické nazeranie prekrýva úsilie nájsť konkrétny tvar, známy z biblie. *Velice sem zbožňuvaua, jak to sunko zapáda, jak tá červeň vistupovaua a ždicki mi*

do huavi išuo, kam to zapaduo a ráno sa dostauo na druhí kraj svjeta.

V tomto prípade ide o skoro celkom bezprostredné chápanie estetická.

U najmladšej generácie sa esteticko cyklických premien prírody chápe bezprostrednejšie — krása sa objavuje v samotnej vizuálnej forme. Estetické pozorovanie najstaršej generácie sprostredkovane cez iné obsahy a významy má však svoje prirodzené čaro v tom, že vychádza z citlivejšieho a lepšieho poznania prírody.

* * *

Z ročných období jar, leto, jeseň, zima, bez rozdielu generácií, najväčšie uznanie získala jar, najmä mesiac máj — z celkového počtu odpovedí je pre vyše polovicu respondentov najkrajším mesiacom v roku, ku ktorému sa viažu aj odpovede s najintenzívnejším estetickým vzťahom. Aj keď najstaršia generácia dáva jar do súvisu viac s praktickými cieľmi, s vegetáciou, rastom plodín, so začínajúcimi poľnohospodárskymi prácami, s emocionálnym zážitkom, radostou z práce v prírode, sprostredkovane, cez tieto mimoestetické skutočnosti sa informátori dostávajú až k estetickému zážitku:

Keď nám k jari nič nezostauo, čakauí sme, co sa urodzí. Úsek, za chvílu oharkí. 25. marca Pana Mária švihne po zemi, a už utekáme sadziť, tešíme sa na tú jar a na Marka ide fazula do jarka. Ale máj sa mi zdal najkrašší dickí, jak sa povie máj na poli raj, tadí sa to rozeleňavauo šecker, tí rastlini začali rúscit, to kvítečko každé roskvituo, to biuo pječné. Alebo: Jaro je najkrašší, keď s tej zimi sa prebudíte, jak to šecker rozzelená, nádherné, krásné je to, posadzíte, zasejete něco, jak to pječne víde ven.

Rovnako najmladšia a stredná generácia spája s jarou a s prebúdžajúcou sa, oživujúcou prírodou tie najkladnejšie významy: *príroda sa znovuzrodila, prebúdzá sa, ožíva, rozkvitá, je mladá a pekná, je teplá, je veselá*, preto je najkrajšia. Táto expresia subjektívneho vzťahu cestou antropomorfizovania prírody, v ktorej človek nachádza spodobe-

nie stále sa obnovujúcich síl života, je podtextom k estetickému zážitku.

Neskorá jeseň, najmä november a zimné mesiace, nie sú obľúbené pre *sychravosť, hmly, dažde — bláznivý, nestály, vrtošivý čas — zlý, studený, chladný čas, keď stromy sú bez listia — príroda je smutná a všetko pripomína pominuteľnosť jarných krás.*

Znovu sa tu objavuje vyjadrenie stožňenia sa s prírodou, ktorá však v zimnom a jesennom období symbolizuje odumieranie, smútok. Pre prostého dedinského človeka sú melancholické stavy málokedy prameňom estetického zážitku. Fyzicky nepríjemné pocity ako chlad, vlhko, zima, choroby, ktoré sú spojené s jesennými a zimnými mesiacmi, tiež podporujú záporné stanoviská k týmto mesiacom.

Ukazuje sa, že pokiaľ sa vytvoril estetický vzťah k ročným obdobiam, je znova väčšinou skôr vzťahom mnohoznačným, sprostredkovaným cez iné obsahy a významy. Bezprostredné vnímanie vzhľadu — foriem a tvarov je zvlášť u najstaršej generácie zriedkavejšie:

Zimu mám rád, keď padá sneh, to sa postavím do verandi, to kukám hore, jak ten sníh padá, vjetší chumáti a menší kústki, to mám velice rád, ale léto je léto, to je nad šecker krási zimní. Alebo: Na pohlad je krašší v léce, to máte každú úrodu, jedna barva teho, jedna teho, ovocné stromi cestú, každí strom máte pječní v léce, každá tráva samí kvítek, porád sa to bjelá a do lesa búrového keď vlezete, tích jahod co tam kvitne.

Názory na krásu krajiny

Lábsky chotár je rovinatý, pásma úrodných polí sa na okrajoch prelínajú s plochami lesov. Pôvodne močaristý charakter pomoravského kraja sa po 2. svetovej vojne celkom zmenil reguláciou ričky Moravy a odvodnením potokov.

Výskumom sme sa pokúšali zistiť či dokáže táto krajina, ktorá prinášala i prináša obživu a úžitok, vzbudiť u svojich obyvateľov i estetický záujem. Či ho dokáže vzbudiť i vtedy, keď je tu možnosť porovnania s inými krajinami,

ktoré sa podľa bežnej mienky považujú za krajšie. Ani najstarší Lábčania neboli totiž pripútaní k vlastnému prostrediu až natoľko, že by sa pohybovali len v mikrosvete blízkeho okolia. Odchádzali na sezónne a celoročné práce do Rakúska, prostredníctvom obchodu so zeleninou mali živý styk s kultúrnymi centrami — Bratislavou a Viedňou, v 20.—30. rokoch ich mnoho emigrovalo do Ameriky a znova sa vrátilo. Príležitostí k zoznámeniu sa s inými krajinami bolo teda dosť.

Napriek tomu väčšina najstarších informátorov spája krásno s rovinným krajom. Stotožňuje ho s charakterom prostredia, v ktorom žije. Ale toto stotožnenie má väčšinou povahu zvyku a málokedy je podložené estetickým presvedčením:

Pri Martiňe v horách je krásne, hneď za vrškom sa pasú ovečky, ale starí strom sa nepresádza, já keď sem tu zvikúá, tak sa mi tu zdá pječne. Alebo: V Tatrách, tam je pječne, ale sa poví šade dobre, doma najlepši, tu sem si zvikou.

Rovina je pre najstarších informátorov spätá predovšetkým s úrodnosťou, a preto estetická hodnota pekne obrobeneho poľa ďaleko predčí estetickú hodnotu na pohľad pekných horských krajov:

Nížina je krašši, tam máte úrodu a šecko, na kopci len stromi kvetú, inši nič. Alebo: Na úrodu je u nás kraj krašši, aňi v Rakúsku to neňi špatné na pohled, ale tu je krašši.

Nakoľko je miera krásy prírody závislá na miere jej reálnej hodnoty v živote dedinského človeka, vidno aj z odpovedí na otázku, ktoré časti chotára dediny sa páčia najviac a ktoré najmenej. Pre najstaršiu generáciu je to skoro jednoznačne chotár smerom na Zohor, lebo je najúrodnejší: *K Zohoru je chotár krašši, veselejší, tam je najlepši pole, tam sme aj štiri úrodi zobrali.* Podobné stanovisko rozhoduje aj pri vyjadreniach na otázku: Kedy sa chotár Lábu páčil viac, pred odvodnením alebo po odvodnení? Až 76 % informátorov najstaršej, ale aj 70 % informátorov stred-

nej generácie dávalo podľa očakávania prednosť chotáru po odvodnení, lebo sa získala pôda. A čo je užitočné, je dobré, teda i pekné.

Reakcie najmladšej generácie na krásu prírody sú iného druhu. Mladšia generácia je rozhladenejšia (má širšie školské vzdelanie, odmalička počúva rozhlas, televíziu, cestuje, pracuje v meste), jej pohľad na život je iný. Vo vzťahu k prírode je nestrannejšia, lebo je omnoho menej ekonomicky závislá na pôde, ako boli jej otcovia a dedovia. Preto nie je čudné, že považuje za krajšie lesy než rovinu a dáva prednosť najneúrodnejšej, ale najzalesnenejšej časti lábskeho chotára (smerom na Jakubov), pred úrodnými poliami, ba dokonca tvrdí, že lábsky chotár bol krajší a *prírodnejší* pred odvodnením ako po odvodnení. V jej súdoch badať však určitú strach bezprostrednosti a citeľnú snahu po „modernom“ názore, ktorý, zdá sa, je niekedy viac prebraný, chcený, ako skutočne zažitý.

Názory na krásu rastlín

Borovica — *borina* je najbežnejší strom v chotári Lábu a na Záhorí vôbec. K lábskemu chotáru patria tri borovické lesy: *Kultúra, Cisársky Búr, Ohrádka*. Z listnatých lesov — v *Mokrom lese*, sa dobre darilo jelši, vrbe, olive, menej jaseňu, v *Zorhape* zas rástli duby, jaseň, trnky, plané jablone a hrušky.⁷ Priamo v dedine boli na význačnejších miestach posadené lipy. Okrem nich bolo v dedine zopár gaštanov, potom agáty, orechy, jablone, ktoré stáli takmer pred každým domom. Dnes sú už skoro všetky tieto stromy vyrúbané. Ustúpili ceste a vydláždeným chodníkom. V centre obce bol po vojne založený park s okrasnými kríkmi.

Ovocné stromy nemali v Lábe pre pestovanie priaznivé podmienky — jarné mrazy ničili úrodu. Ako-tak sa darilo slivkám, potom jabloniam, čerešňiam, višňiam, hruškám. V ankete na otázku,

ktoré stromy sa páčia viac, ovocné alebo divo rastúce, skoro 100 % respondentov najstaršej, ako aj strednej či najmladšej generácie dalo prednosť ovocným stromom. Pravdepodobne preto, že ich vypestovanie bolo náročné, boli vzácnejšie a preto považované za krajšie, ako stromy divoko rastúce. K ich dobrému hodnoteniu prispeli však i momenty estetické, vychádzajúce z pozorovania vegetatívneho procesu zakvitnutia a plodnosti stromov:

Jabloň, tá keď kvitne, je krásna na pohľad, voňá, je koreňovitá. Alebo:

Ovocné stromy, keď biu hodne okvitúe, sme sa tešili, že bude hodne ovocá, ale na jeseň, keď ondziu ovocí, biu najkrašší, také višivané.

Do ankety sme zaradili aj otázku, či sa divoko rastúce stromy páčia preto, že sú vysoké — urastené, pekne kvitnú, majú pekné drevo (tu sme sledovali reakcie na vzhľad stromu), alebo preto, že sú nejakým spôsobom užitočné. Všetky generácie uprednostňovali u divoko rastúcich stromov urastenosť stromu a košatosť koruny pred jeho úžitkovou hodnotou. Tomu potom zodpovedalo aj najpriaznivejšie estetické ocenenie brezy a lipy, potom smreku a jedle. Všetko sú to stromy pekne urastené. Breza napríklad môže dosiahnuť až 25—30 m výšku, má peknú kôru a ani nízka spracovateľnosť dreva — ponajviac sa využívalo iba brezové prútie na výrobu metiel — nebránila tomu, aby bola u väčšiny respondentov považovaná za najkrajší strom. Helena Siroťová, lábska amatérska maliarka krajiniek, hovorí napríklad o breze:

Breza je najkrašší strom, aj ju najradši malujem, tá kôra je pječná, keď si všimnete zjari jak je čišťučká, a tí suki obrúsnuté tak, jak kebi to negdo tetoval, je to aj ozdorné ten strom.

Podobne hovoria Lábčania o lipe ako o *mohutnej, košatej, voňavej*, ako o strome, ktorý dáva krásne drevo vhodné na rezbárske práce a liečivý lipový kvet. Okrem toho sa lipa považovala aj za *suovenský znak* a za strom,

ktorý *slávnostne sadziu, keď korunovali kráľu*.

Smrek a jedľa sa páčili okrem vzhľadu — boli *krásne, rovné, urastené* — i preto, že to boli vzácne stromy, ktoré v piesočnatej pôde Záhoria nemali dobré podmienky pre rast. Nevšednosť výskytu bola meradlom ich estetickej hodnoty. A naopak, potom vzhľad borovice, natoľko charakteristický pre krajinu lábskeho chotára, ale preto bežný, nevyvolával skoro nijaký estetický záujem.

Stromy, ktoré sa páčili najmenej — vrba, jelša, agát, osika boli dosť bežné, nenáročné, okrem toho ich využitie pre hospodárske ciele bolo malé z (vrbového prútia sa nanajvyš plietli košíky, z vrbového dreva sa vyrábali rúčky na motyky, jelšové drevo sa zúžitkovávalo len ako palivo, agátové drevo bolo dobré len na stĺpiky do plotov, osikové sa využívalo na výrobu korýt, ale ako palivo už nebolo vhodné). S vrbou bola navyše spojená legenda o Judášovi, ktorý sa obesil na vrbe. Všednosť výskytu, rýchlosť rastu, teda malá vzácnosť týchto druhov stromov, okrem toho nekvalitnosť dreva ako materiálu, to všetko boli negatíva, ktoré prispeli k málo priaznivému estetickému postoju k týmto stromom. Uvedieme dva príklady spôsobov estetického hodnotenia stromov:

Breza je veľmi pječná, bílá, a listi má pječné drobúlinké, z divích stromú je najkrašší, ale modrí smrek je krašší, ale tích je tu málo enem, tak vihlédá, jak bi ste ho posipal nežím, je krašší jak borovica. Aj lipa je pječná, na bíuo kvitne a je líčivá, aj hakáč je pječní, má také pancére, strapce, šak šecki stromi sú pječné.

Osika, to vipadá jak olša, to sa poví traseš sa jak osika, neži to pječní strom, to vihodzá hned ven, neži to na užitek drevo, lipi sú najšikovnejší, na čaj je to najzdravjejší, jaseňe, tí sú zas čistě, neži špíni po tem, vrbi, tí nejsou pječné, mne sa nelúbjá, co já vím, sa poví, že si hñiuá jak stará vrba.

Ak porovnáme obe výpovede, vidíme, že sa kvalitatívne diferencujú. Zatiaľ čo prvá odpoveď je vybudovaná na dosť širokej škále bezprostredného estetického

pozorovania vzhľadu, menej si všíma iných významov a účelov stromu a skoro vylučuje kategorické estetické rozhodnutie len pre určitý druh, druhá výpoveď vychádza zo znalostí o charaktere, úžitkovosti stromov, ktoré potom tlmia alebo posilňujú estetický vzťah k objektu. V rámci hodnotových orientácií, ktoré sme naznačili na začiatku state (u divoko rastúcich stromov rozhoduje vzhľad, urastenosť a vzácnosť stromu, čiže esteticko viac než priama úžitkovosť), sa individuálne odpovede líšia a spájajú podľa toho, ktoré hodnotové kategórie sú z hľadiska jednotlivcov považované za podstatnejšie.

To, že vo všeobecnosti všetky generácie uprednostňujú ovocné stromy pred stromami divoko rastúcimi, by nasvedčovalo tomu, že Lábčania dávajú prednosť hospodárskemu úžitku stromov pred ich vzhľadom. Na druhej strane však u divoko rastúcich stromov je forma, urastenosť, výška a košatosť stromu podstatnejšou motiváciou k estetickému postoju ako materiál, využitie dreva — tak to aspoň naznačuje anketa. Táto rozpornosť v hodnotení je podmienená najskôr tým, že ani najstarší Lábčania nedisponovali podrobnými znalosťami o stromoch a ich využití, spracovateľnosti. Drevo poznali a používali najmä ako stavebný materiál, ale väčšinu predmetov a nástrojov z dreva kupovali na jarmokoch. Ich estetický vzťah k divoko rastúcim stromom bol preto uvoľnenejší od priamočiarych praktických cieľov, a preto i viac orientovaný na formu, výzor.

Predpokladali sme, že podobný vzťah sa vytvorí aj ku kvetom. Spomedzi organických druhov prírody patria k objektom, ktorým azda najviac chýbajú presne ustálené úžitkové hodnoty. Nemá zmysel na tomto mieste podať podrobný botanický prehľad o nespočetných druhoch poľných a záhradných kvetín, ktoré v Lábe rástli alebo sa pestovali, či rastú a pestujú sa. Približný obraz zís-

kame z nižšie uvedených záznamov výpovedí. Skôr nám ide o načrtnutie stručného obrazu o tom, aké významy a využitie mali kvety v prostredí, ktoré opisujeme, a do akej miery boli tieto významy a využitie estetické.

Ako spomínali najstarší informátori, kvety v záhradkách pred domom sa v minulosti nepestovali, bol to zbytočný prepych a strata času: *Moja matka málo pjestovala kvjeti, tadi sa enem moc robiuo na poui, na kvjeti sa nedržauo, múj tata šecko vihádzal ven.*

Až postupne, začiatkom 20. storočia, sa kvetinová predzáhradka stala sprievodným znakom bohatstva obyvateľov domu. Bola to najmä prevzatá mestská forma predzáhradky ohradenej kovaným mrežovým plotom, ktorá prišla v Lábe do módy v 20.—30. rokoch. Patrila k ukážkam zámožnosti obyvateľa domu, ktorý si už mohol dopriať rozšíriť svoj okruh záujmov i mimo sféry priamo spätnej s každodenným zaisťovaním životných potrieb. Starostlivosť o kvety v oknách a v záhradke, o vizuálny výzor obydlia vôbec, bola úlohou gazdinej. Záhradka bola prostriedkom estetického vyžitia, bola ozdobou, náplňou voľného času, prostou činnosťou. Nebola však tak dôležitým cieľom a vášňou, ako to je u niektorých súčasných mestských záhradkárov. Rastlinám bola daná sloboda, nevolili sa prešlachtené druhy, ale druhy jednoduché a známe, ktoré sa dali ľahko dopestovať. Napríklad astrý — *vouské oká*, fuchsie — *hubički*, georgíny — *ďordíni*, ľalie, kosatce — *kosíre*, *muškáti*, *bazalička*, *pivoňa*, *zimní rúže* — chryzantémy. Dnes sa okrem týchto druhov pestuje mnoho šľachtených kvetov, najskôr to boli v 20. rokoch šípové ruže, potom hortenzie a neskôr čoraz viac novších druhov. Záhradky sú samozrejmosťou skoro pred každým domom, ba v centre obce sú kvetinové záhony i na chodníkoch pred domom.

Interiér sa málo ozdoboval kvetmi. Ak sa kvetinová výzdoba vyskytovala,

sústredovala sa na zásuvkovú truhlu, ktorá bola upravená na spôsob malého oltárika. Poväčšine sa na ňu dávali suché kvety — *charba*, slamienky alebo kupované *krámské kvití*. Koncom 19. storočia, keď sa zmenilo usporiadanie nábytku a stôl sa presunul do centra izby, začali sa kvety premiestňovať na stôl. Podnes sa však v interiéri lábskej izby nevyužívajú kvety ako dekoračný doplnok v takej miere ako v mestách.

Obdarovanie kvetmi pri príležitosti rodinných sviatkov — krst, svadba, narodeniny, meniny pôvodne nebolo zaužívané. V období fašiangov však dávali dievčatá svojim vyvoleným perečka uvité z kvetov. Poľné kvety sa kládli okolo truhly, ak bol mŕtvy vystretý v dome — *na postuáňí*. Truhla a hroby sa začali ozdobovať kvetmi až v 20. storočí, v súčasnosti až veľmi starostlivo a okázalo:

Volakedy sa tak nepjestovalo kvití na hrobech, len k tím Všem svatím sa nosiui zimní rúže (chryzantémy), biui enem trávi na cintoríne, teraz každí to sce mjet pjekné, jeden před druhého krašší.

Dnes sú kvety už bežným spôsobom daru. Odrastené deti dávajú rodičom kvety k narodeninám, meninám, pri oslavách Medzinárodného dňa žien. Jednotné roľnícke družstvo odmeňuje zaslúžilých pracovníkov alebo tých, ktorí odchádzajú do dôchodku, kvetmi. Kvetinové dary sú určené ako pozornosť jednotlivcovi, alebo zdôrazňujú sviatok jednotlivca. Sviatočných príležitostí kolektívneho charakteru, na ktorých sa aktívne zúčastňuje celá dedina, je v súčasnosti čoraz menej, ustupujú viac sviatkom individua, rodiny a tu nachádzajú kvetinové dary čoraz väčšie uplatnenie.

Spomenuli sme už, že kvety patria k rastlinám, ktorých priama praktická hodnota je malá. Predpokladali sme preto, že pri ich hodnotení sa upriami pozornosť skôr na vzhľad, formu, farbu, podobne ako pri divoko rastúcich stromoch. Prekvapilo nás však, že väčšina

informátorov, približne rovnaké percento u všetkých generácií, dala odpoveď na otázku: Kvety sa vám páčia preto, že dlho kvitnú, majú peknú farbu, pekne formovanú korunku, pekne voňajú, prednosť dlhokvitnúcim kvetom, praktickým v tom zmysle, že záhradka s dlhokvitnúcimi kvetmi je bez väčšieho úsilia v kvete od jari až do jesene.

Čo sa týka farby a formy kvetov, najstaršia generácia obľubuje kvety skôr drobnejšie, biele, biela farba kvetu symbolizuje nevinnosť, čistotu — ide tu vo veľkej miere o asociáciu s Mariánskym kultom. Okrem toho motívom k obľube bielych kvetov je pravdepodobne i estetický návyk na bielo-modrú *záhoráckú* farebnú kombináciu, ktorá sa prejavuje aj v iných oblastiach výtvarnej kultúry Lábu — najmä v tradičnom odevu a bývaní. Stredná a mladšia generácia uprednostňuje práve naopak ohnivé červené farby, ktoré sa viažu i k najobľúbenejším kvetinovým druhom, pestovaným v súčasnosti — ruže, potom astry, gladióly, tulipány.

Opisovanie kvetov, ich formy, štruktúry a farby lupienkov, vône i použitia sa diferencuje podľa jednotlivcov. U niektorých je rozvinutá skoro až emocionálna reakcia na vzhľad kvetu, u väčšiny je však hodnotenie skôr racionálne, založené na znalostiach o kvete — napríklad, že dáva mnoho kvetov z jedného koreňa, že dlho kvitne.⁸

Názory na vzhľad hmyzu, vtákov a zvierat

Chrobáki si nevšímam. Komáre, té vás zežerú na jar aj barkedí v léte, osa to enem poščípe a robí škodu a tu je teho strašně moc, ovad, aj to je také zvíře, popchá to a čovjek má enem bolesci s teho, mandelínka, té ohavi na krumpoloch, je toho bárskde, a tich mravcov je aj štvero druhov, jedni dost hrubé, potom rúžové a černé. Šecko je to nepacha.

Asi takáto je mienka najstaršej generácie Lábcánov o väčšine chrobákov. Chrobáky nie sú dobré k ničomu, škodia, štípu, preto nemôže byť na nich nič pekné. Sú však aj chrobáky, ktoré nie

sú škodlivé (lienka, konik, svättojánska muška), ba sú dokonca osožné (včely). K tým sa potom vytvoril priaznivejší vzťah. Také chrobáky sa potom považovali aj za pekné:

Fčelka je gazdiná, nemá sa zabit, znáša med, ale pichá. Krašší sú čmeláci, oňi keď je zima, opelujú stromi, tí sú takí pječni, farební, aj koňiki sú pječné, sú dvoji, jedni vjetší, druhé drobnejší, ale sú podobné, sú také zelenkavé, stríbrné krídelka majú. Suďički (svättojánske mušky), tí v noci svícá, v trávje vidíte svjetélko. Pječné sú aj magdalénky (lienky), sú také neškodné, červené s čiernimi bodkami.

Analogické kritériá užitočnosti a škodlivosti, ku ktorým sa utvárali paralelné spoje pekného a škaredého, sa uplatnili aj pri hodnotení vtáctva. Podľa odpovedí v ankete najväčší počet dotazovaných — tu treba zdôrazniť, že rovnakým počtom hlasov vo všetkých troch vekových skupinách — považoval za pekné tie vtáky, ktoré boli v nejakom zmysle užitočné:

Povída sa, že fšetki ftáki sú užitečné, aj vrabce obírajú vši ze stromov, z druhé stránki zobú salát, z jedné stránki sú užitečné z druhé né. Straka a vrana ňie sú pekné, sú škodlivé, tak sa nenávidá. Najkrajší je lastovička, chítá muchi a je osožná. — Holubi, tích je dost, sú aj pječné, šak to musí chovat jak sléпки, kdo má žltáčku, také maso užívá, aj lastovička je pječni ftáček, dobrí na muchi, má ocásek pječne viondzítí. Straki sú čerci neužitočné, robja škodu bár na čom, v obilí, turošiňe, ovoci. Hrdlički též né sú na nič dobré, enem co to hrkúce darmo a škodu robí.

Také kvality, ktoré priamo súvisia s estetickým vzťahom, ako farebnosť peria, drobné detaily celkového vzhľadu, spev, ktorý vyvoláva veselú a príjemnú náladu, sa dostali až na druhé miesto v hodnotení vlastností, pre ktoré sa považovali vtáky za pekné. Aj farba peria a spevavosť sa obvykle stali podnetom k estetickému hodnoteniu najmä u tých druhov vtákov, ktoré boli buď užitočné, alebo neškodné:

Prepelica je pječná, ale bažanti sú najkrajší, majú okrasné tí kohútiki, a velice okrasnú hlavičku, aj perí a ocáski majú velice krásne vifarbené. Najpječnejší spívajú kanárikí,

slávikí, aj stehlík si umí, ale enem zapíská, má pječni zobáčik červení. — Bocian je pječni, formoví, visokí, má visoké nohi červené, takí zvláštní fták a moc ich tu neňí. Nigdo ho nesmí zabit, je to trestňí, to je taká povera, že je šťastlivá dzedina, kdze sú bociaňi.

V zriedkavejších prípadoch sa antropomorfizovali niektoré vlastnosti vtákov (vrany sú zlodejky, kradnú vajička, kukučky sú neporiadne, lebo sa nestarajú o svoje mláďatá) a to ovplyvňovalo kladné či záporné stanovisko:

Vrana, to je nepacha, viklbe na jar polovičku, kde majú druhé ftáki hňízda a ide im vajcá zežrat. — Kukučki sú ledačini, nevisedzí si muadé, nebude na ňich lapjet, znese ich inému ftákovi do hňízda.

Zaujímavé, že v ankete v odpovediach na otázku: Vtáky sa vám páčia preto, lebo 1. majú pekne sfarbené perie, 2. sú užitočné, 3. pekne spievajú, 4. iné, k označeniu iné sa najčastejšie pripájal doplnok *zvestovatelja jari*. Znovu sa tu teda objavuje analogický motív ako pri hodnotení ročných období, kde jar, sprevádzaná oživením prírody, obnovou života sa považuje za najkrajšie ročné obdobie. Preto asi i vtáky ohlasujúce príchod jari, ako lastovička a bocian svojim priletom, slávik a škovránok svojim spevom vyvolávajú obvykle veľmi priaznivé estetické ocenenie.

Za najkrajšie sa obvykle považujú tie vtáky, u ktorých sa najviac kumulujú kladné vlastnosti. Lastovičku, ktorá je zvestovateľkou jari, je užitočná, pekne spieva, označujú všetky tri generácie za najkrajšieho vtáka. Tam, kde sa kumulujú tie najzápornejšie vlastnosti, ako u vrany a vrabca, dochádza skôr k zápornému estetickému hodnoteniu. Nerozhoduje ich vzhľad, ale presvedčenie o tom, že sú škodlivé, málo spevavé, majú zlé povahové vlastnosti (vrana — zlodejka), sú všedné (vrabec). Treba ešte podotknúť, že druhy vtákov, ktoré získali pri hodnotení najväčšiu pozornosť, či už v zmysle kladnom (lastovička, slávik) alebo zápornom (vrana, vrabec), sú bežne známe. Znalosti ani najstarších

Lábčanov o vtáctve neboli rozvinuté tak, ako by sa predpokladalo u ľudí žijúcich v spätosti s prírodou — štyria dotazovaní si pletli napríklad škovránka so slávikom, jeden informátor hovoril o drozdovi ako o dravom vtákovi.

To isté možno povedať aj o lesných zvieratách, ktoré niektorí informátori nikdy nevideli — *liška, tých je tu dosci, že je pjekná, ale já sem to nevidzeua ešče*. Pri hodnotení sa potom často orientovali podľa nadobudnutých vedomostí o zvieratách, menej vychádzali z vlastného pozorovania ich vzhľadu.

Vcelku sa uplatňovali tie isté kritériá, ktoré sme spomínali v predchádzajúcom — praktický význam tvoril paralelu k peknému. U divých zvierat sa hodnotila najviac cena kožušiny, potom farba srsti a škodlivosť tvorila paralelu k škaredému:

Srnki mladé sú pjekné, majú pjeknú srstku, ale nie sú krašší ako jelen. Jelen je takému vjetšimu dobitčatu prispúsobení, má velké hrubé rohi, ale kožuchi keď sa robja, z líški sú drašší ako z jeleňa. Líška má srsc takú pjeknú, pálavú, má hrubí parádní ocas. Vždíckí také povídkí boli o té líške, aká je darebná. — Tchor, tých je, na slépkí aj kurence. Idú vidávit šecko. Ale mňe sa to nelúbí, sú jak kočka, bárjaké, také morigavé (tmavošedé — O. D.).

Hospodárske zvieratá boli reálnou hodnotou v živote dedinského človeka. V Lábe síce nebol chov dobytka ekonomicky natoľko dôležitý, ako obrábanie zeme a pestovanie zeleniny, ale pre každé gazdovstvo mali veľký význam kôň ako ťažná sila a krava pre mlieko. Kozy sa považovali za podradnejší živý inventár, ktorý poskytoval obživu len tým najchudobnejším. Chov oviec bol ojedinelý. Pri výskume sme sa preto zamerali len na dvoch najdôležitejších reprezentantov živého inventára, na kravy a kone, a snažili sme sa sledovať, či do hodnotových úsudkov páči sa — nepáči vstupujú okrem očakávaných praktických kritérií aj činitele estetické. Vo všeobecnosti sa najviac páčili zvieratá silné, dobre vyvinuté, zdravé a teda

schopné dávať úžitok. Vychádzalo sa pritom z biologických kritérií — páčili sa také zvieratá, ktoré boli dokonalým reprezentantom svojho druhu. Určitý druh mal zodpovedať konkrétnemu účelu a výzor zvierata bol jedným z ukazovateľov ideálu druhu.

Vo väčšine prípadov sa páčili tučné, dobre živené zvieratá, ktoré boli silnejšie a zdravšie, a teda lepšie ťahali. Všetky tieto požadované vitálne vlastnosti bolo vidno na chôdzi zvierat, držaní tela, zuboch. (U koňa sa počítal vek podľa zubov, u kravy podľa rohov.) Mladšie zvieratá bolo, pochopiteľne, silnejšie a cennejšie. Všetky tieto telesné vlastnosti boli rozhodujúce pre to, aby sa zvieratá považovali za pekné. Medzi obľúbené sorty koňov preto i v praxi patrili *štajeráki*, ktoré boli silné a dobré na prácu, alebo nízke a zavalité *horňáki*, mocné, svalnaté kone vhodné do záprahu i na prácu. Takzvané *šoproňáki* a *nóniuse*, vysoké štíhle kone uspôsobené na beh, ale málo vhodné do práce sa síce páčili pre stavbu tela a elegantný beh, ale málokedy sa kupovali. Vo všeobecnosti sa však uprednostňovali zvieratá silné, a to nielen v praxi, ale i pri určovaní ideálneho výzoru druhu:

Na robotu sa mi páčili tí silné koňe, na tí sa dalo naložit. Hledzeuo sa, jaké má zubi, to biuo prvňí, to sa poznalo, jak je starí. Též na koňovi bola pjekná podstata tela, pjekní choď, keď hlavu hore ňísel. Alebo: Pjeknú kravu poznat podľa vemena, už či biua chudá, či tustá, abi dobre dojila, z toho sme žili. Ale keď sa jí maso držalo, biua krašší. Alebo: Já sem mjel rád plesňivé koňe, také dva páre sem mjel, ale na tem nebiuo rozdílu, keré keď biui dobré koňe, spolehlivé, na farbe nezáležalo.

Približne takéto boli najreprezentatívnejšie názory najstaršej generácie. Názory strednej, a najmä najmladšej generácie sú individualizované, preto viac diferencované, orientované viac na vzhľad než na účel. Pochopiteľne, mladšia generácia už nie je ekonomicky závislá na chove hospodárskych zvierat tak ako v minulosti.

Názory na fyzickú krásu človeka

Pri estetickom hodnotení ľudského tela Lábčania vychádzali predovšetkým z antropologických daností, ktoré vytvárali podmienky pre určitú spoločenskú sugesciu. Sexuálne kritériá, viažúce sa na fyzický vzhľad, boli síce tiež zriedlom estetického vzťahu, boli však viac individualizované a zo všeobecného hľadiska menej rozhodujúce. Vezmime si na pomoc antropologické údaje — máme po ruke Húskove antropologické záznamy z Gajár, z dediny susediacej s Lábbom.⁹ Húsek tu píše o zmiešanom telesnom type, pri ktorom prevláda stredná postava, komplexia očí a vlasov tmavšia (gaštanové a čierne vlasy, hnedé a čierne oči), ale vyskytujú sa aj blondíni. Tento antropologický popis skoro celkom zodpovedá estetickému ideálu telesnej krásy, tak ako si ho predstavovali Lábčania. Negatívne vystupovali tie vizuálne vlastnosti, ktoré boli zriedkavé — hrdzavé vlasy, zelené oči, človek malý alebo príliš vysoký, bez ohľadu na to, či išlo o muža alebo o ženu. Obvykle sa týmto vizuálnym vlastnostiam pripisovali aj negatívne charakterové črty, aj keď ich informátori nevedeli presne konkretizovať. Estetickým ideálom bol teda bežný, najčastejší telesný typ.¹⁰

Ani u najstaršej generácie Lábčanov sme sa nestretli so zdôrazňovaním tých biologických telesných znakov, ktoré by zodpovedali postulátom fyzickej zdatnosti pre vykonávanie ťažkej telesnej práce, napríklad silný, tučný. Len u niekoľkých informátorov sa vo výpovediach objavili reminiscencie na červeno-bielu farbu pleti — symbol krvi a mlieka ako viditeľný dôkaz zdravia a dobrej telesnej kondície jedinca. Prečo sa nezdôrazňovali také vizuálne telesné vlastnosti, ktoré by zaručovali uspôsobenie na dobrý telesný výkon, ako to zistil napríklad J. Oledzki pri výskume Kurpiov? V Lábe mala táto skutočnosť svoje spoločensko-kultúrne opodstatnenie. Kultúrna otvorenosť Lábu mestským

vplyvom Viedne a Bratislavy už od 19. storočia znamenala aj ovplyvnenie mestskou módou, módnym estetickým ideálom štihlej postavy. Často i najstaršia generácia v súvislosti s estetickým hodnotením ľudského tela spomínala prívlastok *moderní*: *Ženi keď mjeli strední postavu, to biui krasavice, nižší ta biua podceňejší, taká stredná, štíhlá, tá biua moderná.*

Aj termíny, ktorými sa vyjadroval estetický ideál, nemali veľa spoločného s tradičným slovníkom dediny. O plnošthlej žene strednej postavy sa hovorilo ako o *fešande, štramandě, akurátnej, fajn.*

Čo sa týka telesného vzhľadu, najväčšia pozornosť sa upriamovala na výšku, plnosť, plnošthlosť alebo chudosť postavy, na znaky, ktoré vizuálne azda najviac upútavajú na prvý pohľad. Prekvapila široká škála metaforických názvov, ktorými sa označujú, poväčšine hanlivo, ľudia vysokí a chudí, vysokí a tuční, malí a chudí, alebo malí a tuční. Tučný nízky muž mal tieto prezývky: *gulička, guloví dolek, grča, suk, buček, bečka, štupl, dubák, maué pivo, knofl, bruchoš, bachroš, bachral, brucháč, bumbaj, bugriš.* Chudá vysoká žena bola zas *štangla, nohana, panoha, palica, húla, vižla, chrděla, rasoča, zlombidlo, suchá lipa, mátoha, mefelica, hasoňa, trdlíca, ostrovica.*¹¹

Pri opise stavby tela sa nedali identifikovať nejaké výrazné kritériá, tendencie, ktoré by svedčili o ujednotených estetických predstavách, či normách viažúcich sa k jednotlivým častiam tela — ako pás, krk, tvár. Tu boli už názory viac diferencované. Pomerne dosť zhodne sa hodnotila postava ako celok a nohy:

Žena má bit vikrojená — boki vjetší, tenkí pás, pjekné poprsí, takej šecko pasuje. Aj muž keď biu vikrojení štíhuí, aj ten kabát na ňem pjekně išeu, čil sú chuapi nevikrojení, šak má každí brušisko s teho suopaňá, s tích piv. Alebo: Taká, kerá biua krivá, čapatá, ta není pjekná, také stredné nohi, rovné sú pjekné,

né čapaté, stredné nohi sú krašší, silné né sú pjekné.

O tom, či je fyzický vzhľad pekný, rozhodovala aj farba očí a vlasov. Ako sme už na začiatku spomenuli, estetický ideál zodpovedal tunajšiemu prevládajúcemu antropologickému typu — tmavšie oči, tmavšie vlasy. Blond vlasy sa páčili viac u žien ako u mužov: *Mně sa páčili černé vlasi, blondákú biuo, ale černí mjěui prednost a já vím proč, mjěui lepší odbit. A červení ked biu, tích nenávidzeui, že rizmoch.*

Domnievame sa, že dosť veľká jednoznačnosť v hodnoteniach určitých základných črt telesnej krásy, a to bez nejakých podstatnejších výkyvov u všetkých vekových skupín vychádzala z estetického návyku na určitý antropologický typ, s ktorým sa väčšina informátorov stotožňuje. Ostatné činitele, ktoré podmieňovali estetické hodnotenie, sexuálne kritériá, kritériá módy boli síce dôležité, ale druhoradé.

* * *

Načrtnutý prehľad esteticko-emocionálnych názorov Lábčanov na prírodu nasvedčuje tomu, že esteticko sa chápalo vo väčšine prípadov, najmä u najstaršej generácie **mnohoznačne** a zahrňovalo také obsahy a významy, ako:

- užitočnosť, primeranosť k určitému cieľu (krajšie sú vtáky užitočné ako škodlivé, krajšie sú ovocné stromy ako stromy divorastúce)
- transformácie ľudských obsahov, vlastností, citov do estetického nazerania na prírodu, pričom ak sú to dobré obsahy, vlastnosti, zlučujú sa s kladným estetickým vzťahom k prírodnému objektu (pozorovanie premeny ročných období, personifikácia vlastností zvierat)
- stotožnenie sa s obklopujúcim prostredím (uprednostňovanie rovinného kraja, estetický návyk na najbežnejší antropologický typ)

— oceňovanie nevšednosti, vzácnosti výskytu (niektoré druhy stromov)

— religiózne významy (biblické interpretácie niektorých prírodných javov).

Mnohoznačné chápanie estetického značne záviselo na charaktere kultúrneho prostredia záhorskej dediny, na kultúrnych činiteľoch, ktoré ovplyvnili spôsob estetického pozorovania a prejavili sa v pozitívnom či negatívnom estetickom hodnotení takých obsahov a významov, ktoré mali v spoločenskom prostredí záhorskej dediny aktuálny kladný alebo záporný dosah. Napríklad spôsob hospodárenia zameraný na poľnohospodárstvo, naň nadväzujúci kultúrny ideál poriadneho, hospodárneho roľníka, ovplyvnil i estetické hodnotenie (pre starého Lábčana má dobre obrobená úrodná nížina i esteticky vyššiu hodnotu ako menej úrodná, ale na pohľad pekná horská krajina). Rýchle pomeštenie kultúry Lábu zas spôsobilo, že do estetického hodnotenia prenikli prvky módy, módnych estetických ideálov, (výraznejšie sa to prejavilo v estetických názoroch na krásu kvetov a ľudského tela).

Okrem mnohoznačného sprostredkovaného estetického pozorovania sa u staršej, ale najmä u najmladšej a strednej generácie objavilo aj **bezprostredné** estetické vnímanie prírodného objektu cez jeho tvar, štruktúru, veľkosť či drobnosť foriem, farebnosť, pričom informátori neuvažovali len v intenciách obsahov a významov prírodného objektu. Avšak i toto bezprostredné estetické pozorovanie foriem prírodného objektu v niektorých prípadoch záviselo na estetickom návyku, utvorenom v kultúrnom prostredí záhorskej dediny (napr. estetický návyk na bielo-modrú farebnú kombináciu v odeve a jemnú dekoratívnosť vo výšivke a čipke sa prejavil u najstaršej generácie v kladnom estetickom hodnotení drobných bielych kvetov) a nebolo

v pravom zmysle slova založené na abstraktnom hodnotení krásy prírody, na

bezzáujmovom kontemplovaní jej estetična.

POZNÁMKY

- 1 Pozri PIETKIEWICZ, C.: *Kultura Polesia rzczyckiego*. Warszawa 1938, s. 258—261. Citované podľa OŁEDZKI, J.: *Kultura artystyczna ludności kurpiowskiej*. Wrocław—Warszawa—Kraków 1971, s. 178.
- 2 OŁEDZKI, J.: c. d., s. 175—206.
- 3 Nepokladáme za dôležité priložiť znenie celej ankety. V prípade potreby sa budeme odvolávať na otázky ankety v jednotlivých poznámkach. Anketa bola rozoslaná prostredníctvom ZDŠ v Lábe a mala 100 % návratnosť. Písomné výpovede sústredené anketou majú vadu v tom, že sú málo bezprostredné a skoro bez výnimky sú vyslovené v spisovnom jazyku. Formulácie názorov v mnohom nasvedčujú na kliše prevzaté z krásnej literatúry.
- 4 U najmladšej generácie je to až 60 % hlasov, 18 % hlasov je to jedno, 9 % obľubuje noc a 4 % obed.
- 5 Symbolika svetla a tmy je zakorenená v mytológii a filozofii mnohých kultúr. Prebrala ju aj biblia, v ktorej je dobro, pravda a cnosť spojená so svetlom, diabol a zlo s temnotou. Podnes sa napríklad hovorí o dobe temna a o osvietenstve v analogickom zmysle.
- 6 Tieto lesy vlastnila v prvej polovici 20. storočia urbaniálna obec.
- 7 Listnaté lesy boli pred 1. svetovou vojnou tzv. „panské“. Ich vlastníkom bol gróf Károlyi.
- 8 *Tulipáni a kladióli velice ráda pestujem*

a kvjeti šecki zbožňujem. Jak na jar tí sirótki, každé je to ináč vifarbené. Aj na velikosci záleži, ale aj keď je mauí a dovnútorka má štráfki cifre zarobené, to je pječné, a velice moc fareb abi biuo, každí inakčí, každí inačí. Ale tí biué preca sú najkrašší a potom tí ohňivé, enem nech kvjet pječne kuká. — Šípi, to je vďačná kvjetina, to sú také pro mňa najceňejší, sú najvďačnejší, najviac kvitnú, žiadna druhá kvjetinka nekvitne tolko, jak to, na jar zakvitne a kvitne až do zimi. Aj slameňički sú pječné, najdél vidrzá.

- 9 HÚSEK, J.: *Gajary u Malaciek*. In: *Sborník kultúrnej práce. Vlastivedný sborník okresu bratislavského a malackého*. Bratislava 1930, s. 49.
- 10 Tieto skutočnosti potvrdzujú aj výskumné výsledky J. Oledzkého (Poľsko) a T. Hoffera (Maďarsko). Porov. OŁEDZKI, J.: c. d., s. 199—200. — HOFFER, T. — FÉL, E.: *Proper peasant. Traditional life*. In: *Hungarian village*. Chicago 1969, s. 238.
- 11 Chudý nízky muž sa označuje ako *krpatí, krpec, krpál, prcek, zákrsek, chďděla, škrček, čovječí scín, štúplo, drobek, chuďák*. Silný vysoký muž je *obr, chuapisko, chuap jako hora, megiň, mamut, slon, macek, megero, hambola*. Silná vysoká žena je *babisko, žeňisko, hrubá žena, roba, robsko, kus, kisňa, mašina, manda, rasoča, nemehlo, hrebuo, nahnet, hasoňa, slon*.

Главная цель статьи состоит в том, чтобы найти ответ на вопрос, в какой мере мир природы служит для населения сегодняшней деревни стимулом эстетического впечатления. При формулировании ответа мы исходили из исследований, проведенных в деревне Лаб.

В наблюдение эстетического отношения к природной действительности мы включили прежде всего те явления, о которых мы предполагали, что они будут для жителей деревни достаточно важными или близкими с точки зрения общественных или индивидуальных интересов: время дня и года, ландшафт, флора (деревья, цветы), частично фауна (дикие животные, птицы, насекомые, хозяйственные животные) и человек.

Материал исследования был получен нами как путем стационарного исследования при помощи опросника, так и при помощи анкеты. Материал основан на ответах трех поколений деревенских жителей.

Обзор эстетико-эмоциональных взглядов отвечающих на мир природы, свидетельствует о том, что эстетическое понималось в большинстве случаев, особенно у самого старшего поколения, многозначно и включало такое содержание и значение, как, например:

— Полезность, соответствие определенной цели (более красивы птицы полезные, чем вредные, более красивы фруктовые деревья, чем дикорастущие).

— Трансформация человеческого содержания, качеств, чувств в эстетические взгляды на природу, причем, если это хорошие содержания, качества, то они объединяются одновременно с положительным эстетическим отношением к природному объекту. (Например, наблюдение за сменой времен года, персонификация свойств животных.)

— Отождествление с окружающей сре-

дой (предпочтение равнинной местности, эстетическая привычка к наиболее распространенному антропологическому типу).

— Оценка необычности, редкости встречаемости (например, у некоторых видов деревьев).

— Религиозный смысл (библейская интерпретация некоторых природных явлений).

Многозначное понимание эстетического в значительной степени зависело от характера культурной среды загорской деревни, от культурных факторов, оказывавших влияние на способ эстетического наблюдения и выразившихся в положительной или отрицательной эстетической оценке таких содержаний и значений, которые в общественной среде загорской деревни имели актуальное положительное или отрицательное значение.

Кроме многозначного опосредованного эстетического наблюдения и в старшем, но в особенности в младшем и среднем поколении обнаружено и непосредственное эстетическое восприятие природного объекта через его форму, структуру, размеры форм, красочность, причем опрашиваемые рассуждали не только в интенциях содержаний и значений природного объекта. Однако и это непосредственное эстетическое наблюдение форм природного объекта в некоторых случаях зависело от эстетического навыка, сформировавшегося в культурной среде загорской деревни (например, эстетическая привычка к бело-синей цветовой комбинации в одежде и тонкая декоративность в вышивке и кружеве у старшего поколения проявилась в положительной эстетической оценке мелких белых цветов) и не было в истинном смысле слова основано на абстрактной оценке красоты природы, на незаинтересованном созерцании ее эстетичности.

Zusammenfassung

Das Hauptvorhaben der Studie besteht darin, die Frage zu beantworten, bis zu welchem Masse die Welt der Natur für den Bewohner des heutigen Dorfes die Anregung zu einem ästhetischen Erlebnis darstellt. Bei der Formulierung der Antwort gingen wir aus den Forschungen in der Lokalität Láb aus.

In die Verfolgung der ästhetischen Beziehung zu der Naturrealität erfassten wir vor allem jene Erscheinungen, von denen wir vermuteten, dass sie für den Dorfbewohner genügend wichtig oder nah vom Gesichtspunkt der gesellschaftlichen, aber auch individuellen Interessen sein werden: Teile des Tages, des Jahres, Landschaft, Flora (Bäume, Blumen), teilweise Fauna (Wild, Vögel, Käfer, Wirtschaftstiere) und Mensch.

Das Forschungsmaterial gewannen wir einerseits mit Hilfe der stationären Forschung mittels eines Fragebogens, anderseits mittels einer Enquete. Das Material ist auf den Aussagen dreier Generationen der Dorfbewohner gegründet.

Die konzipierte Übersicht der ästhetisch-emotionellen Ansichten der Respondenten auf die Welt der Natur zeugt davon, dass das Ästhetische in den meisten Fällen, besonders bei der ältesten Generation vieldeutig aufgefasst wurde und solche Inhalte und Bedeutungen wie zum Beispiel folgende erfasste:

— Nützlichkeit, Angemessenheit zu einem bestimmten Ziel (schöner sind die nützlichen als die schädlichen Vögel, schöner sind die Obstbäume als die wildwachsenden Bäume).

— Transformationen der menschlichen Inhalte, Eigenschaften Gefühle in die ästhetische Anschauung auf die Natur, wobei, wenn die Inhalte, Eigenschaften gut sind, sie sich gleichzeitig mit der positiven ästhetischen Beziehung zum Naturobjekt vereinen. (Z. B. Beobachtung der Veränderungen der Jahreszeiten, Personifizierung der Eigenschaften der Tiere.)

— Identifizierung mit der umgebenden Umwelt (Bevorzugung der hügel freien Gegend, ästhetische Angewöhnung auf den häufigsten anthropologischen Typ).

— Schätzung der Aussergewöhnlichkeit, der Seltenheit des Vorkommens (z. B. bei einigen Baumarten).

— Religiöse Bedeutungen (biblische Interpretationen einiger Naturerscheinungen).

Die vieldeutige Auffassung des Ästhetischen hing beträchtlich vom Charakter der Kulturmilieu des Dorfes in Záhorie, von den kulturellen Faktoren ab, die die Art und Weise der ästhetischen Beobachtung beeinflussten und sich in der positiven oder negativen ästhetischen Wertung solcher Inhalte und Bedeutungen äussern, die in der gesellschaftlichen Milieu des Dorfes in Záhorie eine aktuelle positive oder negative Reichweite hatten.

Ausser der vieldeutigen vermittelten ästhetischen Beobachtung erschien auch bei der älteren, aber besonders bei der jüngeren und mittleren Generation, auch die unmittelbare ästhetische Wahrnehmung des Naturobjektes durch seine Form, Struktur, Grösse oder Kleinheit der Formen, Farbenreichtum, wobei die Respondenten nicht nur in den Intentionen der Inhalte und Bedeutungen des Naturobjektes nachdachten. Aber auch diese unmittelbare ästhetische Beobachtung der Formen des Naturobjektes hing in einigen Fällen von der ästhetischen Angewöhnung ab, die sich in der Kulturmilieu des Dorfes in Záhorie gestaltete (z. B. die ästhetische Angewöhnung auf die weiss-blaue Farbkombination in der Kleidung und die feine Dekorativität in den Stickereien und Spitzen kam bei der ältesten Generation in der positiven Wertung kleiner weisser Blumen zum Ausdruck) und sie war im wahrsten Sinne des Wortes auf keiner abstrakten Wertung der Schönheit der Natur, auf keiner interessenlosen Kontemplation ihres Ästhetischen gegründet.

Slovenský národopis

Casopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 30, 1982, číslo 2

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. VIERA GAŠPARÍKOVÁ, CSc.

Tajomníčka redakcie
PhDr. Zora Vanovičová

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., doc. PhDr. Emília
Horváthová, CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová,
CSc., PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr.
Milan Leščák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek,
CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc.
PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr.
Viera Nosáľová, CSc., PhDr. Adam Pranda,
CSc., doc. PhDr. Antonín Robek, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného
povstania, n. p., Martin

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné pred-
platné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma
PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá
pošta a doručovateľ. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — Ústredná expe-
dícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6,
884 19 Bratislava.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1982

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Ака-
демии Наук

Год издания 30, 1982, № 2

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Вера
Гаšпарикова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Клемен-
сова 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 30, 1982. Nr. 2. Erscheint viermal
im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und
PhDr. Viera Gašpariková

Redaktion: 813 64 Bratislava, Klemenso-
va 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 30, 1982, No 2

Published quarterly by VEDA, the Pub-
lishing House of the Slovak Academy of
Sciences.

Managing Editors PhDr. Božena Filová
and PhDr. Viera Gašpariková

Editor: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

Anné 30, 1982, No. 2

Paraît quatre fois par an, Editions de VE-
DA, maison d'édition de l'Académie slova-
que des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et
PhDr. Viera Gašpariková

Rédaction: 813 64 Bratislava, Klemensova
19

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-
slava, Czechoslovakia, Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Periodi-
cal Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Am-
sterdam HOLLAND

